

FINANSIJSKA RACIJA ZA POSLOVNE BANKE I ODLUČIVANJE

FINANCIAL RATIOS FOR COMMERCIAL BANKS AND DECISION-MAKING

Snežana Knežević

Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija
snezana.knezevic@fon.bg.ac.rs

Aleksandar Živković

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beograd, Srbija
aca@ekof.bg.ac.rs

Apstrakt: *Evaluacija poslovnih performansi i finansijskog položaja poslovnih banaka imaju značajnu ulogu u donošenju finansijskih upravljačkih odluka, jer potpomažu procenu rizika i potencijalnih koristi planiranjem perspektive performansi ovih finansijskih institucija. Cilj rada je da dâ preporuke za razvoj sistema finansijskih pokazatelja na osnovu proučavanja i generalizacije naučnih publikacija, i analize bankarske prakse u oblasti ocenjivanja performansi radi primene za procenu finansijskog položaja poslovnih banaka. U središtu pažnje ovog rada su finansijska racija koja imaju dominantnu ulogu u kvantitativnoj analizi finansijskih performansi poslovnih banaka. Da bi se postigao cilj ovog istraživanja, istakli su se sledeći zadaci: istražiti suštinu finansijskih racija i prikazati njihovu ulogu u performansama poslovnih banaka, identifikovati nomenklaturu finansijskih koeficijenata (finansijskih pokazatelja) koji se koriste u bankama koje posluju na tržištu Srbije, kao i podatke koji se koriste za njihov obračun.*

Ključne reči: *poslovne banke, finansijska racija, odlučivanje*

Abstract: *Evaluation of business performance and financial position of commercial banks play an important role in making financial management decisions, because they support the assessment of the risks and potential benefits of planning perspective, the performance of these financial institutions. The main aim of this research is to make recommendations for the development of the system of financial indicators based on study and generalization of scientific publications, analysis and banking practices in the area of performance evaluation in order to apply for the assessment of the financial position of commercial banks. The focus on this research are financial ratios that have the dominant role in the quantitative analysis of the financial performance of banks. In order to achieve the objective of this study pointed out the*

following tasks: to explore the essence of financial ratios and show their role in the performance of commercial banks; provide critical assessment approaches to evaluating performance indicators which are used in banks which operate on the Serbian market; develop recommendations for the creation of a system of financial indicators for assessing the business of commercial banks and its practical application.

Key words: *commercial banks, financial ratios, decision-making*

UVOD

Bankarski sistem Republike Srbije strukturiran je iz Centralne banke (Narodna banka Srbije) i poslovne banke. Poslovne banke svoju delatnost obavljaju nezavisno, radi generisanja dobitka, respektujući pri tome principe solventnosti i likvidnosti.¹⁸⁰ Kao specifičnim finansijskim institucijama koje predstavljaju otvoren sistem koji treba da bude kompatibilan sa okruženjem u kome banke posluju, bankama pripada centralno mesto u okviru finansijskog sistema, zbog funkcija koje obavljaju, kao i zbog relativnog obima finansijskog potencijala koji se nalazi na njihovim računima.

Fokus u ovom radu je na primeni finansijskih racija koja imaju dominantnu ulogu u kvantitativnoj analizi finansijskih indikatora performansi poslovnih banaka. Istraživanje i evaluacija u smislu finansijskih pokazatelja, te uspešno rešenje poslovnih problema menadžmenta, može da se postigne kroz razvoj jedinstvenog sistema procene finansijskih pokazatelja u kontekstu složene analize poslovnih performansi. Uprkos činjenici da je u naučnoj literaturi sve veći broj publikacija na ovu temu, istraživači nisu stigli do zajedničkog gledišta u vezi sa suštinom i sastavom pokazatelja poslovanja za preduzeća, kao i za finansijske institucije, kao ni o metodama merenja i procene istih. Sadržaj ovog rada identifikuje različite teorijske pristupe razumevanju suštine finansijskih pokazatelja, kao i njihove klasifikacije sa fokusom na poslovne banke.

Za svrhu finansijske analize banaka, potrebno je koristiti konzistentan okvir za razvoj pokazatelja performansi banke. Analitički okvir koji se uobičajeno koristi u ovom procesu jeste set finansijskih izveštaja. Finansijski izveštaji su stoga, polazna tačka finansijske procene banke. Finansijski izveštaji su izvori finansijskih informacija. Oni izveštavaju o finansijskim performansama poslovnih banaka i pružaju osnovu za procenu njihovih ostvarenja kao temelj za projektovanje budućeg poslovanja, te ekonomskih performansi. Skup finansijskih izveštaja obuhvata bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima i ostale izveštaje i materijale koji zajedno imaju za cilj da daju tačan i "fer pogled" na finansijski položaj i poslovne rezultate banke. Tačan i fer pogled podrazumeva odgovarajuću klasifikaciju i grupisanje pozicija u finansijskim izveštajima. Pored toga, to podrazumeva i konzistentnu primenu opšteprihvaćenih računovodstvenih principa. Pre početka analize finansijskih izveštaja, njihova korisnost i pouzdanost mora biti proverena sa aspekta njihove konzistentnosti sa

---

¹⁸⁰ Osnivanje, organizovanje, poslovanje i način upravljanja bankama regulisani su *Zakonom o bankama*, Sl. glasnik RS, br. 107/ 2005, 91/2010 i 14/2015

општеприхваćenim računovodstvenim principima, zatim sa nacionalnim računovodstvenim politikama i pravnim i regulatornim okvirom, kao i uvidom u revizorski izveštaj, potom, uvidom u poštovanje procedura u slučaju promene računovodstvenih politika, uvidom u neadekvatnost rezervisanja za gubitke i nerealnu revalorizaciju sredstava, kao i razloga za promenu revizora ako postoje. Finansijski izveštaji poslovnih banaka sastavljaju se u skladu sa važećim propisima u Republici Srbiji zasnovanim na Zakonu o računovodstvu¹⁸¹ Zakonu o bankama¹⁸² i pratećom regulativom Narodne Banke Srbije izdatom na osnovu navedenih zakona. Zakonom o računovodstvu¹⁸³ propisano je da banke vode, sastavljaju i prikazuju svoje finansijske izveštaje u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, odnosno Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja ("MRS/MSFI"). MSFI (*International Financial Reporting Standards - IFRS*) pružaju opšte smernice za pripremu finansijskih izveštaja.

1. FINANSIJSKA ANALIZA KAO ALAT MENADŽMENTA POSLOVNIH BANAKA

Finansijski izveštaji poslovne banke rezimiraju ekonomske posledice njene poslovne aktivnosti. Poslovne aktivnosti banaka i drugih dobitno orijentisanih organizacija veoma su brojne, tako da ih nije moguće individualno prikazati eksternim stranama. Računovodstveni sistem kompanije obezbeđuje mehanizam putem kojeg se poslovne aktivnosti odabiraju, ocenjuju i u sažetoj formi prikazuju u vidu finansijskih izveštaja. Finansijski izveštaji sadrže veliku količinu informacija. Međutim, treba imati u vidu da te informacije nisu prikazane tako da, korisnik informacija iz pomenutih izveštaja može odmah da zaključi da li je ostvareni rezultat dobar ili nije. Da bi izbegli ovaj problem, koristimo različitu finansijsku metriku u cilju pravilne interpretacije izveštaja. Finansijska metrika se koristi da se opišu finansijske aktivnosti poslovnih banaka i ima ključnu ulogu u kontroli poslovanja. Kada se jednom kreira sistem finansijske metrike, zaposleni očekuju da će metrika biti uporediva sa istorijskim podacima i na da će se na taj način kreirati adekvatan sistem za merenje performansi i nagrađivanje zaposlenih u poslovnim bankama.

Finansijska analiza (analiza finansijskih izveštaja) je disciplina koja koristi analitičke alate radi identifikovanja trendova i odnosa u finansijskim izveštajima i drugim finansijskim podacima i informacijama kako bi se obezbedila adekvatna platforma za dijagnostički proces koji ima za cilj praćenje i predviđanje informacija¹⁸⁴.

Korisnici finansijske analize (finansijski i informacioni posrednici) su heterogena grupa, a u nastavku su prezentovani neki od njih:

¹⁸¹ "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 62/2013

¹⁸² "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 107/2005, 91/2010, 14/2015

¹⁸³ "Sl. glasnik RS", br. 62/2013

¹⁸⁴ Van Greuning H. (2006), *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja: praktični vodič*, prevod, Mate d.o.o., Zagreb, str. 20.

- *Menadžment* koji mora da zna kako banka posluje u svakom trenutku radi donošenja blagovremenih odluka.
- *Vlasnici* koji su prevashodno zainteresovani za informacije o profitabilnosti banke. Na osnovu njih oni donose strategije o eventualnom proširenju poslovanja, ali ih koriste i za proveru uspešnosti menadžmenta u pogledu upravljanja bankom. Takođe, zainteresovani su na koji način je upotrebljen pozajmljen i sopstveni kapital banke, što je od posebnog značaja ako se ima u vidu rizik koji je imanentan bankama.
- *Investitori* koji su veoma zainteresovani za buduću zarađivačku sposobnost banke u smislu kakva je politika dividendi, da li će banka u budućnosti ostvarivati rast, koliko je konkurentna na tržištu, i slično.
- *Poverioci* koji su pre svega zainteresovani da li banka generiše dovoljno gotovine za izmirivanje svih obaveza, odnosno da li je likvidna i solventna.
- *Država* kojoj je veoma bitno da banka uredno plaća poreze, poštuje domaće zakone i propise, poštuje prava zaposlenih i slično.
- *Zaposleni* koji od banke očekuju redovnu zaradu kao i doprinose za penzijsko, zdravstveno i socijalno osiguranje, dobre uslove za rad a veoma im je bitno da je banka konkurentna jer od toga zavisi sigurnost radnog mesta.
- *Šira javnost* koja je zainteresovana da banka bude društveno odgovorna, da poštuje ekološke norme kao i da učestvuje u sveukupnom društvenom razvoju.

2. FINANSIJSKA RACIJA KAO SEGMENT FINANSIJSKE ANALIZE ZA MERENJE PERFORMANSI POSLOVNIH BANAKA

Finansijska racija su prihvatljivo sredstvo za analiziranje performansi poslovnih banaka tokom vremena. Racija se koriste radi reprezentovanja ishoda odluka donetih od strane menadžmenta banke i rezultata eksternih uslova koji okružuju banku. Finansijsko izveštavanje u bankarskoj industriji u okviru finansijskog sektora se značajno razlikuje od ostalih privrednih grana, tako da se zahtevaju specifični finansijski pokazatelji za ovu privrednu granu. Finansijska racio analiza banaka je nastala kao odgovor na ove potrebe. Odabir ključnih finansijskih racio brojeva od značajnog broja mogućih, predstavlja izazov za analitičara, istraživača ili uprave banke. Veština analitičara ne leži u računanju određenih pokazatelja, već u određivanju osnovnih finansijskih karakteristika organizacije koje su sadržane u racio pokazateljima. Finansijska racija su značajan alat korišćen u proceni kompanija svih vrsta, ali ne može jednostavno da se broj uzme kao dat. Umesto toga, pre bilo kakve analize treba da se ispita da li taj odnos određenih stavki, stvarno ima smisla. Finansijska racija mogu da se posmatraju kao čista ili mešovita. Čista racija su ona koja koriste iznose samo iz jednog finansijskog izveštaja kao što je slučaj sa koeficijentom koji pokazuje odnos likvidnih sredstava i ukupnih obaveza, a koji je

fokusiran na bilans stanja. Mešovita finansijska racija su ona koja koriste iznose iz različitih finansijskih izveštaja. Primer mešovitog racija je prinos na aktivu (*Return on assets - ROA*) koji koristi neto dobitak iz bilansa uspeha i aktivu (imovinu) iz bilansa stanja.

U relevantnoj akademskoj literaturi postoje različite klasifikacije racija kako za kompanije, tako i za poslovne banke. Primera radi, u istraživanju Najjar¹⁸⁵ koristi se klasifikacija racija na sledeće grupe: racija profitabilnosti, racija likvidnosti i racija upravljanja rizikom kamatne stope. Dufera¹⁸⁶ u istraživačkoj studiji koristi sledeće grupe racio brojeva: racija likvidnosti, racija rizika i solventnosti, racija efikasnosti i racija profitabilnosti.

U nastavku je prikazana nomenklatura finansijskih racio brojeva koja će voditi donosioca odluke prilikom procene performansi poslovnih banaka, što je i cilj istraživanja u ovom radu, kao što sledi:

Tabela: Prikaz racio brojeva za poslovne banke prema podacima iz finansijskih izveštaja na kojima se zasnivaju

Pokazatelji
Rezerve za gubitke / Ukupni krediti
Rezervisanja za gubitke / Prosečna sredstva
Sredstva tekuće godine / Sredstva prethodne godine
Kapital tekuće godine / Kapital prethodne godine
Gotovinske dividende / Prosečan sopstveni kapital
Prosečni tekući depoziti / Prosečni depoziti prethodne godine
Prosečni tekući krediti / Prosečni krediti prethodne godine
Prosečni krediti / Prosečni depoziti
Prosečni depoziti po viđenju / Prosečni depoziti
Potrošački krediti / Ukupni krediti
Komercijalni krediti / Ukupni krediti
Stambeni krediti / Ukupni krediti
Akcijski kapital (obične akcije) / Ukupna sredstva
Akcijski kapital i obelodanjene rezerve / Sredstva korigovana za rizik
Preferencijalne akcije / Investirani kapital
Obične akcije / Investirani kapital
Rezerve / Investirani kapital
Ukupan dug / Ukupan sopstveni kapital
Ostali stambeni krediti / Ukupna sredstva
Gudvil / Kapital
Likvidna sredstva / Ukupne obaveze
Novčana sredstva/Dospele obaveze
Likvidna sredstva / Dospele obaveze

¹⁸⁵ Najjar, J. N. (2013) Can Financial Ratio Reliably Measure the Performance of banks in Bahrain? *International Journal of Economics and Finance*, 5(3): 152-163, doi: 10.5539/ijef.v5n3p152

¹⁸⁶ Dufera, A. (2010), Financial Performance Evaluation (A Case Study of Awash International Bank – IAB), Etiopia

Plasmani u domaćoj valuti / Depoziti u domaćoj valuti
Kratkoročni plasmani / Kratkoročne obaveze
Likvidna aktiva / Ukupna aktiva
Ukupne obaveze / Ukupna aktiva
Fiksna imovina / Kapital
Fiksna imovina uključujući učešća u kapitalu / Kapital
Ukupni krediti / Ukupna aktiva
Ukupni depoziti / Ukupna aktiva
Ukupni krediti / Ukupni depoziti
Likvidna aktiva / Ukupni depoziti
Likvidna aktiva / Depoziti do tri meseca
Likvidna aktiva / Kratkoročne obaveze
Likvidna aktiva / Ukupni depoziti i rizične vanbilansne obaveze
Ukupni dugovi / Akcijski kapital
Neto kapital (po umanjenju za nedostajući iznos posebne rezerve za procenjene gubitke) / Neto rizična aktiva
Akcijski kapital po osnovu običnih akcija / Materijalna imovina
Obrtna sredstva / Kratkoročne obaveze
Dati krediti i depoziti plus / Transakcioni depoziti i ostali depoziti
Ukupna aktiva / Ukupan akcijski kapital
Nekvalitetni krediti / Ukupni krediti
Poslovni prihodi – Poslovni troškovi / Gubitak po kreditima
Troškovi zaposlenih / Zaposleni prijavljeni na puno radno vreme
Nekamatnosni dobitak / Troškovi zarada
Operativni i ostali poslovni rashodi/Ukupni rashodi
Operativni i ostali poslovni rashodi/Dobitak od kamata
Operativni i ostali poslovni rashodi/Neto dobitak od kamata i naknada
Operativni i ostali poslovni rashodi/ Neto drugi finansijski prihodi
Operativni i ostali poslovni rashodi/Neto nekamatni prihodi
Ukupni prihodi / Ukupni rashodi
Ukupni poslovni prihodi / Ukupni poslovni rashodi
Ostali rashodi / Ostali prihodi
Ostali rashodi / Ukupni rashodi
Neto dobitak / Ukupni prihodi
Neto dobitak / Ukupni rashodi
Neto nekamatni prihodi / Ukupni prihodi
Neto nekamatni rashodi / Ukupni rashodi
Neto prihodi od naknada i provizija / Ukupni prihodi
Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi / Ukupni rashodi
Operativni i ostali poslovni rashodi / Ukupni rashodi
Prihodi od naknada i provizija / Ukupni prihodi
Rashodi od naknada i provizija / Ukupni rashodi
Rashodi od kamata / Ukupni rashodi
Prihodi od kamata / Ukupni prihodi
Operativni i ostali poslovni rashodi / Ukupni rashodi
Prihodi od naknada i provizija / Ukupni prihodi

Rashodi od naknada i provizija / Ukupni rashodi
Rashodi od kamata / Ukupni rashodi
Prihodi od kamata / Ukupni prihodi
Neto dobitak / Kamate
Neto gubici po kreditima / Prosečni krediti
Neto dobitak / Prosečna sredstva
Neto dobitak / Prosečni sopstveni kapital
Plaćena kamata na primljene depozite / Prosečni depoziti
Nekamatonosni prihodi / Prosečna sredstva
Pozitivna razlika (dobitak) između prihoda i rashoda od kamata / Prosečna sredstva
Nekamatonosni troškovi / Prosečna sredstva
Gotovinske dividende / Neto dobitak
Troškovi zaposlenih / Prosečna sredstva
Prosečna sredstva / Zaposleni prijavljeni na puno radno vreme
Prosečni depoziti / Zaposleni prijavljeni na puno radno vreme
Prihodi od kamata – Rashodi od kamata / Ukupna sredstva
Akcijski kapital (obične akcije) / Ukupna sredstva
Akcijski kapital i obelodanjene rezerve + Rezerve za gubitke / Ukupni krediti
Neto dobitak umanjen za dividende / Početni kapital
Dobitak po osnovu kamata/ Kamatonosna aktiva
Dobitak po osnovu kamata i naknada / Kamatonosna aktiva
Prihodi od kamata / Kamatonosna aktiva
Rashodi kamata / Kamatonosna pasiva
Operativni i ostali poslovni rashodi / Aktiva
Dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja / Ukupni kapital
Neto dobitak / Objavljene dividende
Neto dobitak raspoloživ za vlasnike običnih akcija / Ponderisan prosečan broj običnih akcija
Tržišna cena po akciji / Dobitak po akciji
Dividenda po akciji / Tržišna cena po akciji
Neto dobitak / Ukupni depoziti
Ukupni prihodi / Ukupna aktiva
Prihodi od kamate / Prosečan portfolio
Nenaplativi krediti / Ukupni krediti

Kao što se iz prednje tabele može videti, ratio brojevi koji su prikazani koriste podatke:

- 1) iz bilansa stanja;
- 2) iz bilansa uspeha;
- 3) iz bilansa stanja i bilansa uspeha;
- 4) iz bilansa i dodatnih materijala u okviru godišnjeg obračuna kao što je statistički aneks i iz drugih izvora.

Relevantna pitanja koja treba sa posebnom pažnjom da se razmotre u vezi sa finansijskim racijima za poslovne banke su sledeća:

- Koje aspekte banke pokušavamo da analiziramo?
- Koje informacije su stavljene u poseban odnos kod obračuna i kako se te informacije odnose na aspekt banke koji se analizira?
- Šta će se koristiti kao jedinica mere (puta - X, dani ili procenti)?
- Kakvi standardi se koriste za poređenje? Šta čini racio „dobrim“ ili „lošim“?

Racio analiza je alat kojim pokušavamo da izmerimo i uporedimo finansijske performanse a ključni razlozi zbog kojih koristimo racio analizu su¹⁸⁷:

1. identifikovanje područja u kojima banka treba da obavi dodatna istraživanja;
2. tačno određivanje područja u kojima banka može da unapredi performanse, kao i ona područja koja donose posebne prednosti u odnosu na konkurenciju;
3. pokretanje ispitivanja;
4. omogućavanje da se naprave interna poređenja u odnosu na ranije godine i eksterna poređenja sa industrijskim koeficijentima, kao i sa performansama konkurencije.

Racio-analiza pomaže u:¹⁸⁸

- evaluaciji performansi;
- analizi sredine;
- prikazivanju veze između aktivnosti i performansi;
- poređenju (engl. *Benchmarking*) sa prethodnim periodom kompanije;
- poređenju (eng. *Benchmarking*) sa industrijom (prosekom, liderom u grani);
- u primeni *Altman Z-Score* testa kojim se testira moguće bankrotstvo kompanije;
- predviđanju održivog stepena rasta kompanije;
- predviđanju budućih vrednosti i rasta zarade;
- predviđanju obrta.

ZAKLJUČAK

Kritična kompetentnost uspeha menadžmenta banke postaje sposobnost generisanja vrednosti za banka i korisnike bankarskih proizvoda. Da bi opstala na današnjem turbulentnom tržištu, banka mora da se menja brže nego što to čine konkurenti, za šta je posebno važno merenje poslovnih performansi.

---

¹⁸⁷ Knežević S., Barjaktarović Rakočević S., Đurić D. (2012), *Finansijsko odlučivanje u bankama*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd

¹⁸⁸ Knežević P. S., Barjaktarović Rakočević S., Đurić D. (2011); *Primena i ograničenja racio Management*, *Časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 61, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, str. 25-31.

Finansijska racija koja se zasnivaju na računovodstvenim informacijama imaju široku primenu u praksi. Investitori, menadžeri, brokeri i druge interesne grupe ih koriste za analizu finansijskog stanja i performansi banke radi dogovora o različitim poslovnim aranžmanima, te donošenja adekvatnih finansijskih odluka.

Da bi menadžment banke donosio dobre poslovno-finansijske odluke, neophodno je da ima adekvatan uvid u finansijske performanse, a jedna od tehnika koja se često koristi, ne samo od strane menadžera banaka, već i od drugih korisnika kao što su finansijski analitičari, investitori i drugi, jeste upotreba racio brojeva kao tehnike finansijske analize.

Postoje različiti pristupi klasifikaciji racija, a mi smo pokušali da prikazemo nomenklaturu racija koja se koriste u poslovnim bankama koje posluju u Srbiji. Naravno, lista pokazatelja nije konačna i uvek može da se proširi i sistematizuje prema odabranim kriterijumima.

LITERATURA

- [1] Dufera, A. (2010), Financial Performance Evaluation (A Case Study of Awash International Bank – IAB), Etiopia
- [2] Knežević P. S., Barjaktarović Rakočević S., Đurić D. (2011), Primena i ograničenja racio *Management*, *Časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 61, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, str. 25-31
- [3] Knežević S., Barjaktarović Rakočević S., Đurić D. (2012), *Finansijsko odlučivanje u bankama*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd
- [4] Najjar, J. N. (2013) Can Financial Ratio Reliably Measure the Performance of banks in Bahrain? *International Journal of Economics and Finance*, 5(3): 152-163, doi: 10.5539/ijef.v5n3p152
- [5] Van Greuning, H. (2006), *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja: praktični vodič*, prevod, Mate d.o.o, Zagreb
- [6] *Zakon o bankama*, *Sl. glasnik RS*, br. 107/ 2005, 91/2010 i 14/2015